

Психологія –
школі

УДК 159.923.2:
37.018.8-047.84

МОЖЛИВОСТІ КОНСТРУЮВАННЯ ЗАВДАНЬ ОСВІТЬОГО ЗАКЛАДУ ТА ЗАДАЧ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

У статті розглянуто технологію конструювання і можливості її використання в практиці учасників навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу. Розглядається підхід до побудови виховних задач на основі аналізу виявлених проблем і потенціальних можливостей учня, класного колективу, навчального закладу в цілому у системному комплексі «Універсал 4 online».

Ключові слова: конструювання, завдання, задачі, розвиток, учні.

**Ксенія
АНДРОСОВИЧ**

Науковий співробітник ІОД НАПН України, кандидат психологічних наук

розвиток обдарованої дитини, а орієнтується на вікові особливості, розумові, інтелектуальні. Оскільки більшість дітей не є обдарованими (всього 4-6%), їх розвиток проходить з великими проблемами. Постає питання про створення школи майбутнього, яка б плекала творчу особистість, забезпечувала б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку вихованців, формувала б людину, яка здатна будувати

демократичну державу. Це вимагає пошуку нової парадигми виховання, нової логіки, інноваційних технологій організації навчання й виховання для створення школи XXI століття – школи самореалізації особистості, школи полікультурного виховання, в якій дійсно утверджувалась би особистісно-розвивальна педагогіка. Вихід який? Необхідні технології проєктування особистісно-орієнтованого, а ще краще – особистісно-розвивального змісту навчання. У процесі створення цих технологій виникла необхідність конструювання конкретних стратегічних і тактичних задач особистісного розвитку вихованців. Однією з умов конструювання задач є комплексна психодіагностика [3].

Термін „технологія” походить від грецьких слів „techne” – мистецтво, ремесло, уміння і

„logos” – наука. Таке визначення органічно поєднується із трактуванням К. Д. Ушинським педагогіки як єдності науки і мистецтва. В. П. Безпалько динаміку процесу «практика – наука – практика...» розглядає таким чином: «Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все початися спочатку» [1].

В останні роки технологія проектування тісно входить у навчально-виховний процес сучасного освітнього закладу, що засвідчують публікації відомих науковців [4; 5; 6; 7].

В умовах реалізації принципів гуманістичної педагогіки співробітництва, партнерства, співтворчості діагностично-проектуючий комплекс (далі ДПК) «Універсал» передбачає перехід від навчально-дисциплінарної моделі організації навчально-виховного процесу до моделі особистісно-розвивальної, має великі можливості щодо вирішення проблем, пов'язаних із впровадженням у навчально-виховний процес компетентісно-орієнтованого підходу, з формуванням та розвитком ключових життєвих компетентностей.

На основі прогнозування та виявлення у процесі аналізу результатів діагностики проблем і потенційних можливостей розвитку особистостей, класного колективу, школи конструюються тактичні психолого-педагогічні задачі, над вирішенням яких будуть працювати класні колективи, навчальний заклад у наступному році, які будуть сприяти розвитку ключових життєвих компетентностей. Адже конкретні виховні завдання навчального закладу та, особливо, тактичні і стратегічні задачі особистісного розвитку учнів, усвідомлені педагогічним колективом, виключають з педагогічної практики випадковість та стихійність.

Проблема цілей і завдань національного виховання в освітянській практиці частково опрацьована на державному рівні. Так, наприклад,

у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) визначено головну мету й завдання національної освіти та виховання, пріоритетні напрями тощо.

Головною метою національного виховання, згідно з цим документом, є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, особистісних рис громадян Української держави, розвинутої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [2].

Основні виховні завдання також визначені для всієї структури елементів системи освіти і виховання в Україні (сім'ї, дитячих дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів тощо) у концепції виховання дітей і молоді у національній системі освіти та інших документах.

Більш конкретні виховні тактичні завдання визначаються, як правило, для конкретного навчального закладу з урахуванням особливостей регіону, соціокультурного та предметного середовища, педагогічної ситуації в педагогічних та учнівських колективах.

Аналізуючи в експериментальній роботі доцільність і ефективність визначених проблем, цілей та навчально-виховних завдань у конкретному навчальному закладі, ми дійшли висновку, що у більшості загальноосвітніх навчальних закладів України при визначенні основних проблем та конкретних цілей навчального закладу майже не враховуються результати аналізу особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу.

Крім того, не завжди також беруться до уваги визначені конкретні цілі навчального закладу та завдання, що впливають з програми національного виховання, мети загальної середньої освіти тощо [2].

Процес конструювання тактичних та стратегічних психолого-педагогіч-

них задач особистісного розвитку учня, у практиці роботи педагогів загальноосвітніх навчальних закладів взагалі не проводиться.

Практика показує, що частина педагогів, деякі практичні психологи та адміністрація, взагалі не розуміють різницю між термінами «завдання» та «задача».

Тому вважаємо необхідним роз'яснити відмінність цих термінів. Нагадаємо, що завдання – це об'єктивна ситуація діяльності, що задається зовні. Наприклад, завдання, поставлені нормативними документами Міністерства освіти і науки України, або завдання, визначені автором навчальної або виховної програми тощо [8].

На відміну від завдань, задача розглядається як психологічне відображення об'єктивної ситуації, що виконує функції психолого-педагогічного регулятора діяльності.

Розрізняють стратегічні та тактичні навчально-виховні завдання та задачі.

Так, під стратегічними розуміють завдання, на виконання яких необхідний значний відрізок часу.

Наприклад, виховання в учнів загальнолюдських і національних цінностей. Щоб реалізувати таке завдання, педагогічному колективу необхідно працювати з учнями не один рік. Тактичні завдання є ланцюжком стратегічних завдань, об'єднаних конкретними цілями.

Розглядають два типи психолого-педагогічних задач, які розрізняються за місцем у навчально-виховному процесі:

- задачі, які виховують, – їх розв'язують вихованці, тобто ті, за допомогою яких здійснюється їхня навчально-виховна діяльність (самостійна діяльність), таким чином, це призводить до особистості до самокорекції, саморозвитку тощо.
- педагогічні задачі, які розв'язує педагог або психолог, тобто задачі, які керують процесом розвитку особистості учня.

Педагогічні задачі є також стратегічні та тактичні. Стратегічні педа-

гогічні задачі мають на меті внести суттєвий вплив на розвиток суб'єкта виховання, досягнення певного педагогічного ідеалу протягом тривалого часу.

Тактична педагогічна задача – це задача, яка має на меті формування необхідних якостей вихованця безпосередньо у конкретній, спеціально для цього організованій діяльності.

У технології психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів завдання навчального закладу й задачі особистісного розвитку конструюються на основі конкретних визначених проблем і потенційних можливостей учнів у класних колективах, за результатами психолого-педагогічного аналізу та прогнозування розвитку усіх учасників навчально-виховного процесу.

Таким чином, завдання навчального закладу та психолого-педагогічні тактичні задачі особистісного розвитку вихованців у процесі проектування змісту навчально-виховного процесу стають реальними для реалізації у виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу.

При цьому завдання навчального закладу та психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку учнів тісно взаємопов'язані між собою. Це досягається завдяки тому, що реалізація навчально-виховних завдань навчального закладу проходить через низку стратегічних та тактичних задач особистісного розвитку учнів. Крім того, реалізація тактичних задач особистісного розвитку проходить поетапно, що забезпечує розв'язання педагогічних завдань у конкретному класному колективі та в цілому навчального закладу.

У часовому просторі більшість завдань навчального закладу вирішується впродовж навчального року, психолого-педагогічні задачі особистісного розвитку учнів визначаються і реалізуються за семестр, але, у випадку їх невиконання, вони можуть бути змінені або подовжені на конкретний час.

Конструювання завдань навчального закладу проводиться на основі

аналізу основних проблем, що мають місце в розвитку учнів більшості класних колективів, як правило, за попередній навчальний рік.

Як показують експериментальні дослідження, конструювання завдань навчального закладу і задач особистісного розвитку учнів найбільш ефективно проводити за допомогою системно-кореляційного аналізу причинно-наслідкових зв'язків за конкретною проблемою. Саме причинно-наслідковий психолого-педагогічний пошук найбільш ймовірних причин проблеми дозволяє в системі конструювання задач визначити найбільш ефективні шляхи та форми психолого-педагогічного впливу.

Для визначення оптимальних методів психолого-педагогічного впливу при конструюванні задач особистісного розвитку обов'язково враховуються не тільки проблеми та потенційні можливості розвитку особистості учня, а також інші зовнішні чинники впливу.

Для більш глибокого розуміння технології конструювання завдань і задач є необхідність нагадати, що до методів впливу на розвиток особистості відносяться прийоми і засоби.

Прийом – це сукупність окремих дій у структурі методу, частіше більш специфічний (менш загальний), який може траплятися у процесі застосування різних методів.

Методи і прийоми тісно пов'язані між собою і можуть замінити один одного у конкретних психолого-педагогічних ситуаціях.

Методи виховання слід відрізнити від засобів, з якими вони також перебувають у тісному зв'язку і застосовуються в єдності.

До засобів виховання відносяться, з одного боку, різні види діяльності (наприклад, навчально-пізнавальна, громадсько-корисна, соціально-комунікативна тощо), а з іншого – сукупність предметів матеріальної і духовної культури, які використовуються в педагогічній роботі (наочні посібники, науково-популярна література, кінофільми, спектаклі тощо).

Якщо метод виховання реалізується тільки через діяльність вихователя і вихованців, то засіб може діяти і поза ними. *Методи навмисне створюються з метою виховання, в той час, як засоби існують незалежно від виховних систем.*

Експериментально-дослідна робота показує, що конструювати на практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу високоефективні виховні завдання та задачі особистісного розвитку учнів у класних колективах без спеціально створеної комп'ютерної технології практично неможливо, оскільки навіть при кореляційному аналізі обмеженої кількості критеріїв особистісного розвитку вихованців можна сконструювати десятки тисяч варіантів як завдань навчального закладу, так і тактичних задач особистісного розвитку учнів.

Тому конструювання ефективних завдань і задач відбувається за спеціальною комп'ютерною технологією ДПК «Універсал 4 online», яка входить у цілісну систему проектування особистісного розвитку учня. [8, С. 88-89].

Процес проектування компонентів проходить за чотирма сферами розвитку особистості: фізичною – (F), психічною – (P), соціальною – (S), духовною – (D).

Процес конструювання завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учнів подібний, тому розглянемо його на одному малюнку (рис.1).

Визначаючи на рейтинговій основі причинно-наслідкові зв'язки конкретних проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учнів навчального закладу або конкретного учня, на принципах проектування компонентів проводиться створення алгоритмів конкретних завдань навчального закладу та задач особистісного розвитку учня.

Конструювання завдання навчального закладу або задачі особистісного розвитку учня відбувається за певним алгоритмом. Цей алгоритм складається з трьох елементів: змістовно-сміслового, психолого-педагогічного

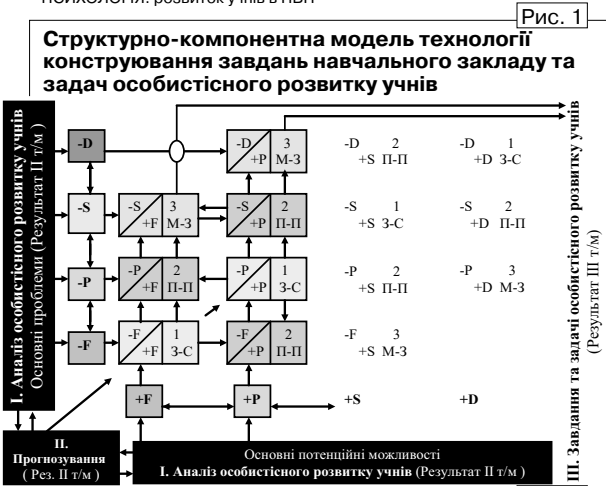

Рис. 3
Конструювання задач особистісного розвитку (на прикладі учнів 8- А класу Демо-версії програми)

Проблема	Потенційні можливості	Конструювання задачі	Відмова від задачі	
1	2.2.1	Віршення соціальної Проблемі	Високий рівень тривалості	6, 24
2	2.2.1	Віршення соціальної Проблемі	Високий рівень тривалості	6, 24
3	2.6.1	Віршення соціальної Проблемі	Високий рівень атростності	28
3	3.42.2	Віршення душової Проблемі	Складність взаємостосунку в сім'ї	2, 4, 6, 10, 18, 20, 21, 24, 27
4	3.44.2	Віршення душової Проблемі	Алгоритми вирішення задачі в сім'ї	6, 7, 8, 12, 18, 20, 22
5	4.24.2	Віршення Проблемі	Не сформовані (Щ) "І" групові обов'язки"	2, 5, 20, 25

Психолого-педагогічний елементи		Методично-засобовий елементи	
Методи	Потенційні можливості	Методи	Потенційні можливості
3.44.2	Віршення (вирішення) (7, 8, 12, 18, 20, 22)	3.39.2	Висока соціальна бажаність діяти в сім'ї (сімейній колективі)
4.24.1	Не сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (4)	3.41.2	Позитивне ставлення учнів в сім'ї (8, 10, 12, 18, 20, 22)
4.24.1	Не сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (4)	3.37.2	Позитивне ставлення дітей в сімейній колективі
4.24.1	Не сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (4)	4.21.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 12, 18, 20)
3.42.2	Складність стосунку в сім'ї (2, 4, 6, 10, 18, 20, 21, 24, 27)	4.21.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 10, 12, 18, 20, 24, 26)
		4.11.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 12, 18, 20, 22)
		4.11.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 10, 12, 18, 20)
		4.11.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 12, 18, 20, 22)
		4.21.2	Сформовані (Щ) "І" групові обов'язки (8, 12, 18, 20, 24)

та методично-засобового (див. рис. 2).

«Змістовно-смісловий» елемент розкриває в технології конструювання завдань/задач, суть або зміст навчально-виховного процесу для вирішення конкретної проблеми або розвитку потенційної можливості і дає відповідь на питання: «Що робити?» і «З ким?». Дає можливість побачити номер класного колективу (списки класів, весь навчальний заклад), в якому (яких) виявлена проблема/потенційна можливість. Наприклад, в ДПК «Універсал 4 online» це виглядає як на рис.3.

Другим елементом є «психолого-педагогічний», що конструюється на основі аналізу причинно-наслідкових зв'язків проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учня і дає відповідь на питання «Як?». Тобто вказує на найбільш ефективні шляхи та форми організації психолого-педагогічного впливу. Він вказує на можливі причини проблеми.

Третім елементом є «методично-засобовий», який також конструюється в системі кореляційного аналізу проблем та потенційних можливостей особистісного розвитку учня з урахуванням як внутрішніх факторів розвитку особистості, так і зовнішніх чинників впливу, і дає відповідь на питання «Яким чином?». Тобто вказує на конкретні методи, засоби або прийоми організації психолого-педагогічного впливу. Цей елемент виявляє потенційні можливості учнів.

Технологічний модуль «Конструювання», що закладено у ДПК «Універсал

4 online», дає змогу учасникам НВП за короткий час проаналізувати навчально-виховні проблеми особистісного розвитку учня та їх причини, знайти необхідні для подальшої корекції і самокорекції потенційні можливості та провести конструювання конкретних високоєфективних психолого-педагогічних задач особистісного розвитку вихованця, групи учнів, всього класу та завдань навчального закладу.

Важливо зазначити, що *користувачі програми можуть конструювати конкретні виховні завдання у класних колективах, окремих груп учнів у двох режимах роботи програми: автоматичному та творчому*. У подальшому означені завдання та задачі служать основою для створення проєктів та плану роботи учасників НВП.

Творчий режим роботи з технологією «Конструювання» дає можливість психологу навчального закладу та/або класному керівнику самостійно прогнозувати елементи виховної задачі із запропонованих програмою можливих причин та потенційних можливостей за результатами комплексної психолого-педагогічної діагностики, яку будуть вирішувати протягом семестру.

На рейтинговій основі творчою групою компетентних психологів та педагогів було створено банк найбільш ефективних виховних завдань та задач по всіх параметрах, що діагностуються у програмі і нараховує більше дванадцяти тисяч таких алгоритмів. У програмі передбачено, що на вирішення кожної проблеми можна вибрати п'ять найефективніших виховних завдань. Для цього треба поставити галочку «Формувати тільки ефективні задачі», виставити максимальну кількість ТВЗ на одну задачу та клікнути у відповідному полі програми «Автомат». Після чого програма опрацьовує всі можливі варіанти та пропонує ефективні рішення.

Технологічний модуль «Конструювання» дає можливість у програмі роздрукувати візитну картку

НЗ/класного колективу, яка містить наступну інформацію:

- кількість класів НЗ/кількість учнів класу;
- актив НЗ/ актив класу;
- пасив НЗ/ пасив класу;
- перелік наявних проблем класів НЗ/ класу;
- перелік потенційних можливостей НЗ/класу;
- вибрані завдання НЗ на поточний навчальний рік/ задачі на поточний семестр.

Як показує практика роботи експериментальних закладів (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.09.2001 р. № 665 та від 19.02.2002 р. № 662), що працюють у цій системі, *використання в освітній практиці технології конструювання навчально-виховних завдань навчального закладу та тактичних задач осо-*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько.. – М. : Просвещение, 1989. – 192 с.
2. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління змінами в освітніх організаціях : навч.-метод. посіб. / Л. М. Карамушка. – Біла Церква : КОПОПК, 2008. – 76 с.
3. Киричук В. О. Технологія діяльності класного керівника з учнівським колективом (діагностика, аналіз, планування, організація корекційної роботи) / В. О. Киричук. – Ковель, 2000.
4. Коберник О. М. Проектування навчально-виховного процесу: управлінський аспект / О. М. Коберник // Освіта і управління. – 1997. – Т.1, № 4.
5. Лігоцький А.. О. Методологічні аспекти проектування сучасних освітніх систем / А. О. Лігоцький. – К., 1995.
6. Матвійчук О. С. Роль психологічної діагностики в системі проектування соціального розвитку особистості учня: аналіз, закономірності, перспективи / О. М. Матвійчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 8.
7. Романовська М. Б. Метод проєктів у навчальному процесі / М. Б. Романовська. – Х. : Ранок, 2007. – 160 с.
8. Киричук В. О. Проектування педагогічних умов для розвитку обдарованої дитини: теорет.-практ. аспект : навч.-метод. посіб. / В. О. Киричук. – К. : Інфосистеми, 2011. – 160 с.

бистісного розвитку зводить до мінімуму педагогічні експромти.

У наслідок цього відкривається реальна можливість проектувати особистісно-розвивальний навчально-виховний зміст у класних колективах, групах учнів тощо, що **дає змогу реалізувати парадигму вільного розвитку особистості учня.**

Можливості комп'ютерного комплексу «Універсал» дозволяють створити ефективні виховні програми, проекти, сценарії корекційно-виховних заходів для розв'язання завдань конкретного класного колективу, групи учнів з метою вирішення проблем компетентісного розвитку, виявлених під час діагностики. Підготовка та реалізація виховних заходів базується на використанні інтерактивних технологій, коли всі суб'єкти НВП (учні, батьки, вчителі) є не тільки слухачами, спостерігачами, а й беруть активну участь у тому, що відбувається, власне, «створюючи» виховний захід. Це забезпечує реалізацію ідеї співробітництва у колективі, сприяє оздоровленню пси-

хологічного клімату, створює доброзичливу атмосферу, комфортні умови для отримання освітніх послуг, тобто виконання запитів внутрішнього освітнього середовища (батьків).

Як видно зі статистики експериментальних досліджень, використання діагностично-проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» під час впровадження компетентісно-орієнтованого підходу в навчально-виховний процес навчальних закладів дозволяє виявити проблеми, пов'язані з розвитком компетентностей учнів, причини їх виникнення, дати оцінку реального стану рівня розвитку певних компетентностей, здійснити моніторинг, впливати на їх розвиток відповідно до проблем та можливостей конкретного учня, класного колективу, всього закладу.

Отже, можна дійти висновку, що досягти високих результатів у розвитку особистості учня загальноосвітнього навчального закладу дуже складно, не володіючи конкретною інформацією про учнів класного колективу, не знаючи потреб самих учнів, батьків, вчителів, адміністрації тощо. Використання у практиці роботи адміністрації навчального закладу, класного керівника, вчителя-предметника, психологічної служби технології психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку учнів не тільки надасть необхідну інформацію про учасників виховного процесу, але і зведе до мінімуму педагогічні експромти, **перетворить виховний процес з мало впорядкованої сукупності дій організаторів психолого-педагогічного впливу у цілісну спроектовану педагогічну взаємодію.** Це дасть змогу дійсно спрямувати діяльність учасників НВП на реалізацію особистісно-розвивального підходу до навчання та виховання особистості.

Ксения Андросович

Возможности конструирования задач образовательного учреждения и задач личностного развития учащихся

В статье рассматривается технология конструирования и возможности ее применения в практике участников учебно-воспитательного процесса общеобразовательного учреждения. Рассматривается подход к построению воспитательных задач на основе анализа выявленных проблем и потенциальных возможностей ученика, классного коллектива, учебного заведения в целом в системном комплексе «Универсал 4 online».

Ключевые слова: конструирование, задания, задачи, развитие, ученик.

Kseniya Androsovych

The possibilities of educational institutions objectives constructing and tasks of students' personal development

The article discusses the technique of construction and the possibilities of its practical application by the participants of the educational process in educational institution.

The approach to the construction of educational problems based on analysis of identified problems and potential possibilities of student, class team and educational institution in the system of a «Universal 4 online» complex is examined.

Key words: construction, tasks, development, pupil.